

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.725.121
для проведення захисту дисертації
на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право
у Львівському державному університеті
внутрішніх справ
(79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26)

В І Д Г У К
офіційного опонента
кандидата юридичних наук, доцента
СЕНИК Світлани Василівни
на дисертацію Будька Валентина Степановича
«Виконання судових рішень немайнового характеру»,
подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Проблематика, якій присвячена дисертація Будька Валентина Степановича, є надзвичайно актуальною в умовах трансформації правової системи України, орієнтованої на утвердження верховенства права та ефективного захисту прав і свобод людини. Питання реального виконання судових рішень немайнового характеру набуває особливої ваги з огляду на практику Європейського суду з прав людини щодо порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод через системне невиконання рішень національних судів.

Незважаючи на наявність певних фрагментарних напрацювань у цій сфері, комплексних наукових досліджень, присвячених саме механізмам реалізації судових рішень немайнового характеру, досі не існувало. У цьому контексті тема дисертаційного дослідження є науково значущою, відповідає потребам розвитку процесуального права, теорії виконавчого провадження, а також узгоджується з міжнародними зобов'язаннями України.

Робота виконана в межах науково-дослідної тематики кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ «Проблеми правового регулювання приватних відносин в умовах гармонізації

законодавства України з правом Європейського Союзу» (державні реєстраційні номери 0120U102681 та 0123U103819), що засвідчує її органічний зв'язок із запланованими науковими дослідженнями у відповідній галузі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення з дисертаційною роботою Будька В. С. на тему «Виконання судових рішень немайнового характеру» дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані здобувачем, є належним чином обґрунтованими. Це підтверджують: чітке формулювання мети та завдань дослідження, що забезпечило логічну побудову структури роботи та відображення виконання кожного із завдань у відповідних розділах і підрозділах дисертації; комплексний характер аналізу, який охоплює нормативні акти, наукові джерела, практику Верховного Суду, рішення ЄСПЛ, а також практику виконання рішень про поновлення на роботі, відібрання дитини, усунення перешкод у побаченні з дитиною, виселення та вселення тощо; обґрунтована систематизація чинників неефективності виконання немайнових рішень, а також пропозиції щодо запровадження таких інноваційних механізмів, як астрент, медіація, індивідуальний план виконання тощо; внутрішня логічна послідовність викладу матеріалу, наявність логічно завершених проміжних висновків у межах кожного підрозділу, розділу та загальних висновків до дисертації; застосування широкого спектру наукових методів, зокрема діалектичного, системно-структурного, герменевтичного, логіко-семантичного, порівняльно-правового, індукції, дедукції, правового прогнозування, які були використані комплексно, із дотриманням принципу методологічної узгодженості; ретельне опрацювання джерельної бази: у дисертації використано понад 200 наукових і нормативних джерел, що свідчить про глибину дослідження та охоплення широкого спектра окресленої проблематики.

Обсяг, структура й зміст дисертації цілком відповідають її меті, завданням і висновкам. Обсяг роботи складає 235 сторінок, основний текст –

177 сторінок. У дисертації дотримано академічних вимог до оформлення та внутрішньої логіки наукового дослідження.

Науковий рівень дисертації та наукових публікацій Будька В. С. є високим, отримані ним результати дослідження характеризуються науковою новизною, є переконливо обґрунтованими та відповідають темі дисертації, а поставлене здобувачем наукове завдання виконане вповні на високому рівні, з аналізу тексту дисертації видно, що дисертант досконало оволодіє методологією наукової діяльності.

Запропоновані положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційному дослідженні В. С. Будька, є концептуально вивіреними, належно обґрунтованими і становлять вагомий внесок у розвиток правничої науки. Загалом, твердження автора дисертації, його аргументація є переконливими. Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, належно показують, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, не розроблені раніше в науці, перспективні для дослідження.

Структура та зміст дисертаційної роботи Будька В. С. відповідають вимогам, що існують до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії у галузі права. Побудова дисертації витримана у відповідності до науково-логічної послідовності – від з'ясування теоретичних засад і сутності судових рішень немайнового характеру до розроблення прикладних механізмів їх примусового виконання з урахуванням галузевих особливостей.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено ступінь її наукової розробки, чітко окреслено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методологічну базу, емпіричний масив і наукову новизну, наведено відомості про апробацію результатів та їх практичне впровадження. Мета дослідження – комплексне осмислення теоретичних і прикладних аспектів виконання судових рішень немайнового характеру – реалізована через систему завдань, які успішно вирішено у межах трьох

змістовних розділів та результати виконання кожного завдання викладено у висновках.

Перший розділ присвячений загальній характеристиці судових рішень немайнового характеру, зокрема їх сутності, класифікації та співвідношенню з іншими видами судових актів. У ньому надано авторську типологію рішень, обґрунтовано критерії розмежування майнових і немайнових вимог, а також сформульовано загальні методологічні підходи до їх аналізу.

У другому розділі увагу зосереджено на аналізі функціонування механізму примусового виконання рішень немайнового характеру в Україні з урахуванням міжнародних стандартів. Значна увага приділена проблематиці ефективності, аналізу судової практики, пропозиціям із впровадження інституту астренту та посиленню відповідальності боржника.

У третьому розділі висвітлено особливості виконання окремих категорій судових рішень: про відібрання дитини, поновлення на роботі, вселення / виселення. Дослідження у цьому розділі ґрунтується на глибокому аналізі практики, доктрини та зарубіжного досвіду, запропоновано низку інституційних, процесуальних і технологічних інновацій.

Уся дисертаційна робота вирізняється внутрішньою цілісністю, логічною завершеністю та концептуальною узгодженістю. Структура дисертації є виваженою та оптимально відповідає меті дослідження. Кожен із розділів є змістовно насиченим, аргументованим і спрямованим на розв'язання конкретних наукових завдань. Загалом, дисертація Бурда В. С. є завершеним науковим дослідженням, яке системно розкриває обрану тему.

Оцінка методології дослідження. Методологічна основа дисертації Бурда В. С. відповідає високим науковим стандартам і є теоретично обґрунтованою, змістовно насиченою та внутрішньо узгодженою. Автором використано широкий арсенал філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, які не лише формально заявлені, а й реально застосовані у процесі дослідження, що засвідчує високий рівень наукової культури дисертанта. У роботі послідовно використано діалектичний метод, завдяки якому виявлено динаміку співвідношення між формою судового рішення та

його змістом, а також еволюцію правових підходів до його виконання. Системний і структурно-функціональний методи дали змогу дослідити виконавче провадження як цілісну правову систему, в якій примусове виконання рішень немайнового характеру виконує окрему, проте функціонально інтегровану роль. Формально-юридичний та герменевтичний методи ефективно використані для тлумачення положень Закону України «Про виконавче провадження», Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу законів про працю України та інших нормативних актів, з метою виявлення прогалин у правовому регулюванні, суперечностей у термінології й з'ясування справжнього змісту правових приписів, зокрема у частині виконання рішень про поновлення на роботі, усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, виселення тощо. Завдяки методу аналізу й синтезу здійснено класифікацію судових рішень немайнового характеру, обґрунтовано нові підходи до розмежування майнових та немайнових вимог. Казуальний та порівняльно-правовий методи застосовані для ґрунтовного аналізу рішень ЄСПЛ, Верховного Суду та правових моделей зарубіжних країн (Франції, Німеччини, Молдови, Естонії), що дозволило сформулювати низку пропозицій для вдосконалення українського законодавства. Онтологічний та аксіологічний підходи дозволили дисертанту перейти від формального тлумачення норм до глибшого розуміння правової природи рішень немайнового характеру як засобу поновлення прав особи. У цілому методологія дослідження є різноплановою, інтердисциплінарною, відповідає предмету, меті та завданням дослідження. Вона забезпечила глибоке проникнення у сутність досліджуваних явищ і створила підґрунтя для одержання нових для науки і практично цінних результатів.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота Будька В. С. вирізняється високим рівнем достовірності сформульованих наукових положень, висновків і рекомендацій, що зумовлено належною методологічною обґрунтованістю дослідження, багатством джерельної бази, застосуванням доктринального, нормативного та емпіричного матеріалу, а також логічною завершеністю

аргументаційних конструкцій, представлених у кожному з розділів. Положення, винесені на захист, ґрунтуються на всебічному аналізі чинного законодавства України у сфері примусового виконання судових рішень, зокрема Закону України «Про виконавче провадження», Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу законів про працю України, норм міжнародного права та актів Європейського суду з прав людини. Автором опрацьовано значний масив практики Верховного Суду та ЄСПЛ, що свідчить про глибоке розуміння природи правозастосування і забезпечує релевантність та прикладну значущість кожного висновку. Аргументація дисертанта послідовно вибудована. Кожен із висновків підтверджений або положеннями нормативного регулювання, або емпіричними прикладами з практики виконання судових рішень, що знижує ризик декларативності та підвищує наукову валідність результатів. Важливо, що практичні рекомендації не залишаються абстрактними, а є результатом логічного узагальнення дисертантом типових проблемних ситуацій, з якими стикаються суди, державні та приватні виконавці в ході виконання рішень немайнового характеру. Високий ступінь достовірності підтверджується й тим, що положення роботи були апробовані в процесі впровадження у правотворчу діяльність, судову та виконавчу практику, а також – в освітньому процесі. Це засвідчує не лише концептуальну надійність положень дослідження, а й їхню здатність бути трансформованими в дієві інструменти вдосконалення правозастосування. Таким чином, сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є внутрішньо узгодженими, аргументовано обґрунтованими, логічно послідовними, концептуально вивіреними та практично релевантними.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження, які виносяться на захист. Дисертація Будька В. С. «Виконання судових рішень немайнового характеру» вирізняється високим ступенем наукової новизни, яка полягає у концептуальному переосмисленні природи, структури та механізмів реалізації судових рішень немайнового характеру, у контексті доктрини ефективного захисту прав людини та принципу правовладдя. Вперше в українській правовій науці здійснено системне дослідження феномена судових рішень немайнового

характеру, в якому аргументовано запропоновано визначати їх правову природу за комплексом матеріальних і процесуальних критеріїв – з урахуванням об'єкта спору, характеру обов'язку, ступеня персоніфікації дій боржника та фактичного впливу на сферу приватних благ. Уперше здійснено багатоаспектну класифікацію таких рішень, що дозволяє формувати більш адаптивні виконавчі стратегії, уніфікувати правозастосування та посилити ефективність державного примусу. Дисертант запропонував і теоретично обґрунтував низку інноваційних підходів до виконання судових рішень немайнового характеру в окремих категоріях справ: про відібрання дитини, поновлення на роботі, усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, вселення й виселення. Зокрема, розроблено концепцію індивідуалізованого плану виконання рішення з урахуванням психологічного стану дитини; запропоновано обов'язково залучати дитячого психолога у виконавчих діях; аргументовано доцільність надання права звернення до суду з питань тимчасового влаштування дитини ширшому колу суб'єктів. Новизною також вирізняється авторська інтерпретація критеріїв належного виконання рішення про поновлення на роботі: вперше обґрунтовано, що фактичне допущення до праці є необхідною умовою правової реалізації судового рішення, а видання відповідного розпорядчого акта без такого допуску кваліфікується як імітація виконання. Вперше запропоновано заміну понятих відеофіксацією, а також – запровадження судового контролю за виконанням рішень про вселення. Заслужують на окреме відзначення положення про астрент як ефективний інструмент забезпечення виконання рішень немайнового характеру. Дисертант розробив цілісну модель нормативної імплементації цього інституту до українського законодавства, включаючи визначення підстав його застосування, правових наслідків, дискреційних повноважень суду та процедур стягнення. Отже, результати дослідження мають концептуальну новизну, що виражається у переосмисленні підходів до категоризації немайнових рішень, розробці прикладних моделей їх виконання, пропозиціях щодо вдосконалення процесуального механізму, а також у формулюванні нових наукових дефініцій та конструкцій, які можуть

служувати доктринальним підґрунтям для оновлення національного законодавства і практики виконання судових рішень.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації Бudyка В. С. «Виконання судових рішень немайнового характеру» наукові положення, висновки й рекомендації викладено системно, послідовно та в повному обсязі, відповідно до заявленої мети та окреслених завдань дослідження. Структурна побудова дисертації забезпечує логічну узгодженість між аналітичною частиною та запропонованими рекомендаціями: кожне положення підкріплене конкретними прикладами, нормативними позиціями, результатами порівняльно-правового аналізу, що гарантує доказовість і практичну значущість висновків. Особливої уваги заслуговує повнота викладу у висновках до кожного розділу та у загальних висновках дисертації, де систематизовано відображено всі здобуті результати, при цьому дотримано принцип відповідності між поставленими завданнями та досягнутими науковими результатами. Рекомендації автора мають не лише теоретичне, а й практичне значення, про що свідчить їхнє впровадження в правозастосовну, нормотворчу та освітню діяльність, підтверджене відповідними актами. Отже, у дисертації повністю розкрита досліджувана тема. Основні наукові результати дисертаційного дослідження опубліковано у 3-х статтях у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань категорії «Б», затвердженого МОН України, а також у тезах 4-х доповідей на семінарах і конференції. Основні теоретичні та практичні результати дисертації було оприлюднено на таких науково-практичних заходах: науково-практичних семінарах «Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні» (м. Львів, 13.11.2020 р., 11.11.2022 р., 10.11.2023 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» (м. Львів, 08.12.2023 р.).

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційної роботи В. С. Бudyка «Виконання судових рішень немайнового характеру» свідчить про дотримання ним принципів академічної доброчесності.

Усі використані джерела коректно процитовані, наукові ідеї, запозичення та положення інших авторів подано з відповідними посиланнями, що виключає ймовірність академічного плагіату. Висновки й наукові пропозиції дисертанта сформульовані самостійно на основі критичного переосмислення джерел і аналітичного опрацювання широкої емпіричної бази. Ознак фабрикації або фальсифікації результатів дослідження не виявлено. Робота відповідає етичним вимогам наукових досліджень і засвідчує високий рівень наукової сумлінності здобувача.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертаційне дослідження В. С. Будька має вагоме практичне значення для різних сфер правової діяльності. У науково-дослідному аспекті положення роботи можуть бути використані для подальшого розвитку теорії виконавчого провадження, зокрема щодо особливостей виконання рішень немайнового характеру. У правотворчості запропоновані автором концепції щодо запровадження астренту, розширення повноважень виконавців, залучення психолога у справах щодо дітей та вдосконалення процесуального регулювання вже викликали інтерес серед практиків і були підтримані окремими державними та професійними інституціями (зокрема, зафіксовано впровадження результатів за участі Народного депутата України, Київського окружного адміністративного суду, приватного виконавця Львівської області тощо). У правозастосовній сфері дисертація може використовуватись як орієнтир для суддів та виконавців щодо реального, а не формального, поновлення порушених прав. В освітньому процесі матеріали дослідження впроваджені у процес викладання навчальних дисциплін у ЛьвДУВС (акт впровадження № 57 від 17.10.2024 р.), що засвідчує цінність роботи як джерела актуального навчального контенту. Отже, високий рівень апробації результатів дослідження, належне дотримання вимог академічної доброчесності та істотна прикладна спрямованість засвідчують завершеність, самостійність і практичну значущість дисертаційної роботи В. С. Будька.

Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення. Дисертація В. С. Будька вирізняється високим рівнем наукової обґрунтованості

та аргументованості основних положень, проте окремі аспекти викликають дискусійне зацікавлення або можуть бути доопрацьовані у майбутніх дослідженнях.

У дисертації цілком слушно наголошено на імітації виконання рішень про поновлення на роботі, однак тема дискримінації поновлених працівників з боку роботодавця після виконання судового рішення лише згадується, хоча, можливо, вартувала би більш глибокого дослідження.

Обґрунтованою є позиція автора щодо критеріїв ефективності виконання рішень про поновлення працівника на роботі, проте варто додатково конкретизувати момент, з якого слід вважати таке рішення повністю виконаним.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка моделей примусового виконання рішень без участі боржника з урахуванням стандартів ЄСПЛ.

Усі зазначені зауваження та побажання не зменшують загальної наукової цінності роботи і можуть бути сприйняті радше як орієнтири для подальших наукових студій у галузі виконання судових рішень немайнового характеру.

Загальний висновок. Дисертація Бudyка Валентина Степановича на тему «Виконання судових рішень немайнового характеру» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею. У ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають значення для подальшого розвитку правничої науки та вирішують конкретне наукове завдання, що полягає у розв'язанні теоретичних і практичних проблем виконання судових рішень немайнового характеру.

Дисертація Бudyка Валентина Степановича на тему «Виконання судових рішень немайнового характеру» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою і практичною цінністю здобутих результатів у повній мірі відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертацій,

затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Бudyko Валентин Степанович за результатами публічного захисту заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

**доцент кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету Львівського
національного університету імені Івана
Франка,
кандидат юридичних наук, доцент**

Світлана СЕНИК